

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВІСНИК

ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Випуск 54

Науковий журнал,
заснований у серпні 1998 року
(виходить шість разів на рік)

Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
Житомир
2010

*Видається за рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 4 від 26.11.2010 року).*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: доктор філософських наук, професор П. Ю. Саух
Відповідальний редактор: доктор педагогічних наук, доцент Н. А. Сейко
Відповідальний секретар: Н. П. Щербакова

Члени редколегії:

доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України І. А. Акімов,
доктор педагогічних наук, доцент О. Є. Антонова,
доктор біологічних наук, професор О. М. Арсан,
доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор Р. Ф. Ахметов,
доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України І. Д. Бех,
доктор філологічних наук, професор П. В. Білоус,
доктор філологічних наук, професор І. Р. Буніятова,
доктор педагогічних наук, професор Г. П. Васянович,
доктор філософських наук, професор А. А. Герасимчук,
доктор філологічних наук, професор К. Г. Городенська,
доктор біологічних наук, старший науковий співробітник І. В. Довгаль,
доктор педагогічних наук, професор О. А. Дубасенюк
доктор філологічних наук, професор Т. В. Кияк,
доктор біологічних наук, старший науковий співробітник П. Д. Клоченко,
доктор біологічних наук, професор М. Ф. Ковтун,
доктор філософських наук, професор А. М. Колодний,
доктор філософських наук, професор А. Є. Конверський,
доктор філологічних наук, професор М. П. Кочерган,
доктор філологічних наук, професор А. Е. Левицький.
доктор педагогічних наук, професор М. В. Левківський.
доктор фізико-математичних наук, професор Б. М. Ляшенко.
доктор біологічних наук, професор С. В. Межжерін,
доктор філологічних наук, професор В. М. Мойсієнко,
кандидат філологічних наук, професор Л. С. Монастирецький,
доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України В. і. Монченко,
доктор філософських наук, професор В. І. Муляр,
доктор філологічних наук, професор В. В. Німчук
доктор педагогічних наук, професор В. В. Обозний,
доктор філологічних наук, професор Л. Ф. Омельченко,
доктор фізико-математичних наук, професор С. І. Покутній,
доктор філософських наук, доцент О. П. Поліщук,
доктор педагогічних наук, професор Л. П. Пуховська,
доктор сільськогосподарських наук В. М. Сабодаш,
кандидат філологічних наук, професор А. В. Сингаївська,
доктор біологічних наук, професор А. П. Стадниченко,
доктор філологічних наук, професор О. С. Чирков,
доктор історичних наук, професор О. М. Швидак.
доктор філософських наук, професор С. П. Щерба,
доктор біологічних наук, професор В. І. Щербак,
доктор філософських наук, професор В. І. Ярошовець.

Свідоцтво Державного комітету телебачення і радіомовлення України КВ № 9276 від 21.10. 2004 р.

Наукове періодичне видання

ВІСНИК ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Випуск 54, 2010 р.

Макетування: Зарицька О. Л.

Коректор: Караванська Є. В.

Підписано до друку 18.03.2011 р. Формат 60х90/8. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 30. Обл.-вид. арк 26,71. Тираж 300. Замовлення 53.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
ЖТ№ 10 від 07.12.04р.

Україна, 10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська. 40. тел. 37-40-42,37-35-10

ЗМІСТ

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ	3
Б. Б. Глотов. Цивілізаційний підхід до аналізу сучасного історичного процесу	3
А. Є. Залужна. Морально-естетичні засади фундаментальної онтології М. Хайдеггера	5
К. А. Іванова. Культурфілософські підходи до аналізу культурних змін.....	12
В. М. Слюсар. Насилля в епоху глобалізації: соціально-філософський аспект.....	17
Н. П. Лазуріна. Компетентність особистості: до питання конституювання проблеми	22
С. С. Марасюк. Український національний характер у контексті сучасного українського державотворення.....	27
М. О. Михайлова. Мультикультуралізм і проблема толерантності у поліетнічному соціокультурному просторі	32
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	37
О. М. Галус. Загальнотеоретичні підходи до управління професійною підготовкою фахівців у ВНЗ.....	37
О. М. Алексеев. Уніфікація елементів структурно-логічних схем під час засвоєння навичок і умінь студентів технічних вузів	42
Н. М. Бовсунівська. Розвиток хорошої педагогіки у вищих навчальних закладах України (II половина XVI-початок XIX ст.).....	46
Л. В. Калініна, В. О. Калінін. Формування соціокультурної компетенції учнів профільної школи з використанням інтерактивних методів навчання.....	50
С. О. Карплюк. Роль мотиваційного компоненту професійно-педагогічної діяльності вчителів інформатики у контексті організації взаємонавчання учнів	54
А. Г. Протасов. Формування професійної компетентності у процесі навчання спеціальним дисциплінам майбутніх фахівців з неруйнівного контролю та технічної діагностики	58
Н. Г. Сидорчук. Роль вищих шкіл Близького Сходу у становленні європейської університетської освіти у середні віки	62
С. М. Ситняківська. Реміснична освіта минулого і профтехосвіта сьогодення.....	66
Т. М. Смагіна. Конструювання предметних компетентностей суспільствознавчих навчальних предметів у шкільному навчанні.....	71
Т. О. Столярчук. Педагогічні курси як одна із форм підготовки та підвищення кваліфікації вчителя народних шкіл (друга половина XIX— початок XX століття).....	74
О. Ю. Усата. Сутність, взаємозв'язок та місце освітніх та педагогічних технологій в умовах гуманізації та орієнтації процесу підготовки майбутніх фахівців з інформатики	78
С. В. Чирчик. Поняття "компетенція", "компетентність", "професійна компетентність" в науці як ціннісні орієнтири дизайн-освіти	82
Г. О. Шліхта. Соціально-психологічні аспекти проведення профорієнтації в загальноосвітньому закладі.	86
Л. В. Барановська. Теоретичні засади особистісно орієнтованого підходу до підготовки майбутніх офіцерів управління тактичного рівня.....	89
В. П. Власова. Комунікативна компетентність та англійська мова як міжнародна.....	94
О. В. Князева. Розвиток особистості учня як результат технології використання творчих завдань.....	98
Д. Ю. Кошевич. Еволюція ідеї толерантності у вітчизняних та зарубіжних наукових дослідженнях	102
І. Є. Процюк. Використання інноваційних технологій під час вивчення англійської мови в процесі підготовки майбутніх фармацевтів.....	108
Ю. М. Семенцова. Стан навчання іноземних мов у період становлення університетської освіти в Україні у XIX ст.....	112

І. М. Шупта. Підготовка майбутніх менеджерів аграрної сфери економіки в контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем	116
М. М. Сідун. Перевірка ефективності технології формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи засобами навчальних ситуацій	121
Л. В. Дайнюк. Організація та зміст навчально-виховної роботи в школах Правобережної України в період Великої Вітчизняної війни	127
Ю. М. Жилияса. Організація проектної роботи майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення курсу "Дидактика"	131
А. В. Казьмерчук. Аналіз категоріально-понятійного апарату з проблеми формування професійної культури майбутніх менеджерів туризму в позааудиторній діяльності вищого навчального закладу	137
Ф. М. Калінчук, І. В. Гриценко. Тверезість як фактор розробки ефективних управлінських рішень	141
Н. А. Клішевич. Організація соціально-педагогічної роботи з делінквентними підлітками в центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді	145
А. В. Кучер. Підготовка аграріїв до професійного спілкування: проблеми теорії та практики ..	149
Т. Л. Новицька. Категоріальний аналіз поняття "якість практичної підготовки вчителів"	154
А. П. Сапріянчук. Соціальна ініціатива особистості як суттєва риса її суспільної активності ..	158
Н. М. Величко. Полікультурна компетентність як складова професійної компетентності педагога	162
Ж. Ю. Даюк. Вплив Кременецького ліцею на культурно-просвітницькі традиції регіону (перша половина XIX ст.)	166
Б. С. Кришук. Суспільно-політичні та культурно-освітні передумови виникнення та становлення осередків товариства "Просвіта" на Поділлі	171
К. В. Левківська. Теоретичні основи інтеграційних процесів в освіті	177
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	182
С. С. Каланюк. Широкозначність як основа явища невизначеності на прикладі англійських прикметників лексико-семантичної групи "особливий"	182
А. А. Венгринович. Семантико-стилістичні характеристики та число синонімів німецького іменника (на матеріалі "Оусіеп. Бінп- ипй Ъаспуегп>апсШе ІЎдіег. Ъупопуту/діегЪисН йег йеиІ\$спен\$ргаспе")	187
Л. В. Гайдученко. Навчання невербальним засобам комунікації в процесі вивчення іноземної мови у вузі	191
О. В. Когут. Біблійні сюжети та архетипи в сучасній українській драматургії	195
А. О. Пікалова. Концепти-образи МАТИ та СЕСТРА як репрезентанти макроконцепту РОДИНА в поетичному мовленні М. Стельмаха	201
А. В. Сингаївська, В. В. Прокопенко. Концепт "CONFORMITY" в англійській мовній картині світу: асоціативно-образний та аксіологічний аспекти	204
Л. П. Федорчук. Журналіст конвергентної редакції: нові виклики професії	209
Л. М. Чумак. Лексикалізація множини іменника сучасного англійського словотвору	213
Л. Г. Гладкоскок. Парадигматичні відношення в лексичній мікросистемі "світлий" в англійській мові	218
С. І. Липка. "Спигре" як новий концепт у мові та житті сучасної Німеччини	223
С. К. Романюк. Типологічні особливості рекламного дискурсу	228
НАУКОВЕ ЖИТТЯ	232
Для роздумів і дії (рецензія на книгу "Semper in Altum. Zawsze wzwyż")	232
Інформація про роботу літературознавчого клубу "Логіка бриколажу" у 2009-2010 навчальному році	234
Феномен мемуаристики кресів у дослідженні Володимира Єршова	235

ФЕНОМЕН МЕМУАРИСТИКИ КРЕСІВ У ДОСЛІДЖЕННІ ВОЛОДИМИРА ЄРШОВА

Єршов В. Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму:

Монографія. - Житомир: Полісся, 2010. – 454 с.

Щоденникова література (мемуаристика) завжди перебувала в полі зацікавлень вчених, проте розташовувалась зазвичай на периферії основних просторів наукових досліджень. Вона трактувалася як пояснювальний контекст у біографічному значенні в інтерпретації творів у працях істориків літератури, доповнювала міркування істориків ментальним елементом, становила тло у представленні історії ідеї тощо. Вона дуже рідко виступала як самостійний дослідницький об'єкт, як автономний предмет розгляду з метою вивчення самого явища мемуаристики, а не при нагоді інших досліджень. Звичайно, існують праці, присвячені виключно мемуаристичі або іншого роду творам особистісного характеру, які були скрупульозно використані Володимиром Єршовим у монографії "Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму", проте вони мають насамперед звітно-інформаційний характер і завершуються до порушення важливого завдання, яким є літературно-культурологічна інтерпретація явища мемуаристики. Я наголошую на цьому факті, щоб підкреслити новаторський характер дослідження В. Єршова і показати, який важливий внесок робить вона у наші знання про літературний і культурний доробок XIX століття.

Монографічне дослідження "Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму" належить до такого типу наукових робіт, які під скромно сформульованою назвою приховують значно більше змісту. Дослідження В. Єршова реалізує більше наукових завдань, ніж на це вказує його назва. Насамперед у ньому показується й піддається сумлінній науковій інтерпретації явище, що належить не лише до епохи романтизму, а й сягає своїм корінням доби Просвітництва (наприклад, "Щоденники" князя Адама Єжи Чарториського) або переходить в органічне і прагматичне мислення, характерне для епохи позитивізму (наприклад, "Спогади старого волинянина" Францішка Багінського). У полі зацікавлення дослідника перебувають усі мемуари або парамемуари (наприклад, картинки, спогади з подорожей, поховальні промови), які у довільний спосіб пов'язані з епохою романтизму, дають широке порівняльне тло і дозволяють автору зробити відповідальні висновки щодо еволюції польської мемуаристики Правобережжя. У сферу зацікавлень Володимира Єршова потрапили також щоденники осіб, будь-яким чином пов'язаних з Україною, таких, які, наприклад, мешкали там певний час (Ю. І. Крашевський), походили з України (Р. Піотровський) або писали про неї (К. Козьмян). Загалом у вражаючій бібліографії, яка налічує понад тисячу позицій, міститься майже сотня щоденникових реляцій, часто зовсім забутих, що зберігаються лише в архівах, та дуже важливих, адже суттєво доповнюють наші знання на тему епохи романтизму та культурного феномена Волині, Поділля й України (у вужчому розумінні). Отож, ми отримали працю, яка стає важливим підсумком та максимальною наближенням до повного зібрання відомостей про польську мемуаристику Правобережної України в епоху романтизму. Багата джерельна база та влучно використана методологія дозволяють не лише зафіксувати явище, яким була польська мемуаристика, але також прослідкувати її еволюцію як літературного жанру та отримати знання про інваріантність поезики романтичних мемуарів.

Обов'язково необхідно підкреслити високу методологічну свідомість автора. В Єршов використовує структуралістичний метод, вивчає тексти начебто окремо, проте це становить для нього відправну точку, щоб, розпізнавши структурні риси даного документу, включити процедуру герменевтичного вивчення, поставити цей текст в історичний і антропологічний контекст та видобути з нього найглибший, прихований без показання цих контекстів, сенс. Отже, методологія монографії є начебто дихотомічна, структуралістична і герменевтична. Але в перспективі, про що я згадав вище, також і антропологічна, адже В. Єршов свідомий близькості, прилягання літературного шару мемуарів до біографії їхніх творців. Я глибоко переконаний, що літературна антропологія є сьогодні найважливішою і найбільшою інтерпретаційною перспективою у вивченні епохи романтизму. Власне романтизм не лише декларував, а й утілював єдність літературного твору і життя, думки і вчинку. Д. Г. Байрон став, говорячи сучасною мовою, іконою романтизму тому, що не лише оспівував свободу у кожному її прояві, але також воював за цю свободу та за неї поклав у Греції своє життя. Це романтичне послання дозволяє нам розглядати проблематику першої половини XIX століття в цілісному, не спотвореному партикуляризмом, трактуванні. Саме такий підхід став методологічною домінантою запропонованої монографії.

Наступною проблемою, яка в роботі Володимира Єршова отримала належний їй ранг, є мультикультурність Правобережжя, феномен "кресів", який, щоправда, можна досліджувати модним нині постколоніальним методом, але тоді втрачається те, що для цих земель було в добу романтизму найбільш характерним: тендітна рівновага польської культури, яка розвивалася у гнітній тіні царської влади та української культури, самосвідомість якої власне пробуджувалася. Я переконаний, що методологія постколоніальних студій може виявити свою продуктивність у вивченні старопольської літератури, ще навіть барської літератури, як пізньобарокового феномену, проте стає непридатною, коли розмірковуємо над романтичною літературою, коли колишній колонізатор сам був колонізований і з досвіду своєї біди навчився бачити становище представників інших націй: українців, євреїв, вірмен. В. Єршов переконливо показує, як записана у щоденниках польська культура усвідомлювала, що не має вже на цій території монополістської позиції, що поруч виросла інша, потужна формація національної культури. Польські мемуаристи (наприклад, Єва Фелінська чи Міхал Чайковський) вітали це явище з надією та доброзичливістю. Адже обидва народи страждали у неволі, мали спільного ворога - царизм, обидва прагнули самовизначення, а поляки, які походили з Правобережної України, розраховували на певний туманно визначений союз двох держав, що постануть у майбутньому. Польська мемуаристика доби романтизму не має, як показує В. Єршов, шовіністичного характеру. Це запис незвичайності землі, на якій можуть мирно співіснувати братні культури й народи.

Наступним дослідницьким простором, який відкриває монографія Володимира Єршова, є гуманітарна географія. Ця зовсім нова дисципліна, якою зараз займаються більше в середовищі географів, ніж істориків літератури, показує зв'язок літературних феноменів із землею, на якій вони з'явилися. Багатообіцяючими є тут фрагменти, присвячені Волині. В. Єршов не відповідає на питання – це, мабуть, ще зарано, – чому так відбувається, що Волинь стає таким надзвичайно культуротворчим регіоном, чому саме з Волині походить так багато поетів, чому з цією землею пов'язують свої долі письменники (Ю. І. Крашевський) або освітні діячі (Тадеуш Чацький). У кожному випадку дослідження польської мемуаристики Правобережжя дає можливість прийняття рішень у галузі гуманітарної географії більше, ніж роботи, що інтерпретують "високу" літературу.

В амбітній і широкомасштабній концепції праці "Польська мемуаристична література Правобережної України доби романтизму" Володимира Єршова з'являється ще одна важлива складність. Йдеться про інтердисциплінарність проблематики дослідження. Запроєктоване у назві монографії коло проблем: еволюція, проблематика, поетика – фактично виходить поза межі вузького філологічного розуміння та вимагає розміщення аналізованого дослідницького матеріалу у відповідному історичному контексті. Із цієї ситуації автор також вийшов переможцем; він вільно рухається лабіринтом польської історії та осмислює незрозумілу нині мотивацію поведінки поляків, які з одного боку піддавалися натискові визвольних прагнень, а з іншого – глузд і розуміння могутності Росії наказували їм займати кунктаторську, вибікувальну, двозначну позицію. Саме тут бачимо дрібний недолік у монографії. Йдеться про нещодавно опубліковану роботу Данути Сосновської під назвою "Inna Galicja" ("Інша Галичина", Варшава, 2008), авторка якої, зосереджуючись на ідейних процесах, що відбувалися у добу романтизму в Україні під владою Габсбургів, у цікавий спосіб зіставляє різні погляди на нацистські процеси на цій землі, порівнюючи спостереження, записані в українських, польських і чеських щоденниках і листах. Згаданий бібліографічний недолік – єдиний і легкий у виправленні. Він не змінює високої оцінки наукового дослідження.

Усе викладене вже дозволяє з усією відповідальністю високо оцінити монографічне дослідження Володимира Єршова, проте для мене, як рецензента, це – лише вихідний пункт для унаочнення іде одного аспекту, який показує вартість і значення монографії у новому світлі. Я цілком погоджуюся з представленою у "Вступі" тезою, що мемуаристику необхідно трактувати як літературний жанр і досліджувати його за допомогою опрацьованого для "високої" літератури інструментарію. Проте це не змінює факт, що мемуаристика залишається "поміж" двома важливими для романтичної культури кодами, а саме – між літературою, що створюється як "висока", та життям, яке вели люди тієї епохи. Тож як дослідники, що працюють у XIX столітті, маємо справу з трьома визначальними елементами: з "високою" літературою, з мемуаристикою, яка загином скрупульозно приховує свій фікційний характер, та з біографією авторів, що була, особливо в епоху романтизму, предметом старанно продуманого і відтвореного образу.

У цьому значенні вивчення мемуаристики відкриває дві надзвичайно важливі перспективи наукових роздумів. По-перше, це дозволяє подивитися на "високу" літературу як на характерний для тієї епохи культурний продукт, що випромінює певні значення в його материнському, історично визначеному контексті, але також позачасовий, універсальний продукт, який користується запасом знаків, символів і своєрідних замовлянь, присутніх у літературній спадщині попередніх епох. По-друге, мемуаристика дозволяє подивитися на біографії людей, що жили в епоху романтизму, як на предмет свідомої автокреації, як на новий важливий код, який також вимагає інтерпретації. Ми присвячуємо свою увагу літературним творам, а повинні також приділити її життю таких людей, які зі своєї біографії зробили культурний твір. Наприклад, "Мемуари" Ю. І. Крашевського ми завжди будемо розглядати як письменницьку течію, що протікає поруч або переплітається з його оригінальною прозовою творчістю, проте вже "Мемуари" Кароля Ружицького або Руфіна Піотровського становитимуть не лише запис воєнних або конспіраторських перипетій та бравурної втечі з Сибіру. Насамперед це – запис людського життя, яке в силу запланованого, вольового акту випало зі своєї колії та отримало відмінний від передбачуваного, "звичайного" життя перебіг. Це означає, що вивчення польської мемуаристики на Правобережжі вимагає антропологічного інструментарію. Власне таку багатообіцяючу перспективу досліджень відкриває монографія Володимира Єршова.

Анджей Фабіановський,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач Відділу літератури романтизму
факультету полоністики Інституту польської літератури
Варшавського університету.

Переклад з польської
Марія Брацька,
кандидат філологічних наук, кафедра полоністики Київського
національного університету імені Тараса Шевченка.